

**Riigikogu XV koosseisu julgeolekuasutuste järelevalve
erikomisjoni tegevuse ülevaade
(19.06.2025–18.06.2026)**

Tallinn

18.06.2026 nr 2-4/JAJK/15-3

Julgeolekuasutuste seaduse (edaspidi *JAS*) § 36 lõike 5 kohaselt esitab Riigikogu julgeolekuasutuste järelevalve erikomisjon (edaspidi *komisjon*) vähemalt üks kord aastas Riigikogule ülevaate komisjoni tegevusest ning julgeoleku- ja jälitusasutuste järelevalvest.

Komisjoni järelevalveülesanded tulenevad *JAS* §-st 36, kriminaalmenetluse seadustiku §-st 126¹⁵, elektroonilise side seaduse (edaspidi *ESS*) §-st 113, Eestit okupeerinud riikide julgeolekuorganite või relvajõudude luure- või vastuluureorganite teenistuses olnud või nendega koostööd teinud isikute arvele võtmise ja avalikustamise korra seaduse §-st 11 ning Kaitseväe korralduse seaduse §-st 42 „Kaitseväeluure koordineerimine ja järelevalve“.

Komisjon kontrollib Kaitsepolitsei ameti ja Välisluureameti tegevuse vastavust Eesti Vabariigi põhiseadusele, kriminaalmenetluse seadustikule, riigisaladuse ja salastatud välisteabe seadusele ning teistele õigusaktidele.

Alates 2018. aastast teostab komisjon järelevalvet Kaitseväe luurekeskuse tegevuse üle.

Käesolevas ülevaates käsitletakse komisjoni järgmisi ülesandeid ja funktsioone:

- I. Parlamentaarne järelevalve
- II. Julgeolekuasutuste eelarvete arutelud
- III. Seadusjärgne peaministri regulaarse aruande kuulamine parlamentaarse järelevalve korras
- IV. Parlamentaarsed kuulamised ja järelevalve valitsuse tegevuse üle
- V. Kodanike avaldused
- VI. Välissuhtlus
- VII. Muud küsimused

Komisjoni istungid

Aruandeperioodil toimus 37 komisjoni istungit, sealhulgas kuus erakorralist istungit ja viis väljasõiduistungit.

Komisjon kohtus julgeolekuasutuste ja jälitusasutuste järelevalve käigus järgmiste ministrite ja ametnikega:

- peaministriga – 1 korral;
- kaitseministriga – 2 korral;
- Välisluureameti peadirektoriga – 5 korral;
- Kaitseväe luurekeskuse ülemaga – 2 korral;
- Justiits- ja Digiministeeriumi vanglate osakonna asekancleriga – 1 korral;
- riigi peaprokuröriga – 3 korral;
- juhtiv riigiprokuröriga – 1 korral;
- siseministriga – 2 korral;

- Siseministeeriumi asestantsleriga – 2 korral;
- Kaitsepolitseiameti peadirektoriga – 4 korral;
- Kaitsepolitseiameti peadirektori asetäitjaga – 1 korral
- Politsei- ja Piirivalveameti ning Siseministeeriumi esindajatega – 2 korral;
- Maksu- ja Tolliameti peadirektori ning uurimisosakonna juhatajaga – 2 korral;
- Õiguskantsleri õiguskorra kaitse osakonna töötajatega – 1 korral;
- Justiits- ja Digiministeeriumi asestantsleriga -1 korral;
- Tarbijakaitse ja tehnilise järelevalve ameti peadirektoriga – 1 korral;
- Politsei- ja Piirivalveameti peadirektoriga – 1 korral.

I. Parlamentaarne järelevalve

ESS § 113 järgi peavad sideettevõtjad võimaldama jälitus- või julgeolekuasutusele juurdepääsu sidevõrgule jälitustoimingu tegemiseks või sõnumi saladuse õiguse piiramiseks. Selleks peab sideettevõtja võimaldama jälitus- või julgeolekuasutusel valida sõnumid ning tagama nende ülekandmise nimetatud asutuse tsentraalsesse või kaasaskantavasse jälgimisseadmesse muutmata kujul ja reaalajas.

Alates 1. jaanuarist 2005 on sideettevõtjad kohustatud tagama tsentraalse jälgimisseadme abil tehtud toimingute kohta sõltumatute logifailide (toimingu aeg, liik, objekt ja number) säilimise vähemalt viis aastat. Regulaarselt kontrollib sideettevõtjate logifaile Riigiprokuratuur, täites ESS § 113 lõikes 8 ettenähtud kohustusi.

Kriminaalmenetluse seadustiku paragrahv 126¹⁵ lõike 2 kohaselt esitavad jälitus- ja julgeolekuasutused kvartaalsed ülevaated kohtu luba nõudvate jälitustoimingute aruanded. Nimetatud aruanded on kehtestatud kaua aega tagasi ja vajaksid kaasajastamist, oleksid loetavamad ning arusaadavamad. Komisjoni liikmed kohtusid Siseministeeriumi ning Politsei- ja Piirivalveameti esindajatega. Arutelu päädis otsusega, et edaspidi esitab Siseministeerium komisjonile kaks korda aastas põhjaliku aruande koos selgitustega.

Komisjonile on edastatud riigiprokuröri ülevaade järelevalvetegevustes 2025. aastal tehtud pealtkuulamiste seaduslikkuse kontrollist. Kontrolli põhitähelepanu oli suunatud logifailide olemasolu ja logifailide kaudu tuvastatud pealtkuulamise seaduslikkusele. Kõik kontrollitud pealtkuulamised olid tehtud kohtumääruse alusel ja selles lubatud tähtaegadel.

ESS § 133 lõike 1 kohaselt teostab elektroonilise side valdkonna riiklikku järelevalvet Tarbijakaitse ja Tehnilise Järelevalve Amet (TTJA).

ESS § 113 lõike 8¹ kohaselt on TTJA-l õigus komisjoni ja sideettevõtja esindaja juuresolekul sideettevõtja tegevuse üle järelevalve teostamiseks tutvuda sõnumi tsentraalsesse jälgimisseadmesse ülekandmise korral säilinud logifailidega.

Komisjon kohtus Keskkriminaalpolitseis järelevalve teostamise käigus politseitöö töövõtetega. Mõistmaks sisulisemalt politseitöö olemust ja hinnates ka selle tulemit.

Kontrollkäigud on osa komisjoni tegevusest, et regulaarselt teostada parlamentaarset järelevalvet.

II. Julgeolekuasutuste eelarvete arutelud

Kaitsepolitseiameti peadirektor andis kohtumisel (JAS § 36 lg 2 kohaselt) ülevaate 2025. aasta eelarve täitmisest ning 2026. aasta eelarve vajadustest ja prioriteetidest. Selgitades, millised on organisatsiooni põhilised ülesanded, millele enamik ressursi kulub. Seejärel vastas Kaitsepolitseiameti peadirektor komisjoni liikmete küsimustele.

Välisluureameti peadirektor andis kohtumisel ülevaate 2025. aasta eelarve täitmisest, 2026. aasta eelarvetaotlustest ja ameti prioriteetidest ning vastas komisjoni liikmete küsimustele.

III. Seadusjärgne peaministri regulaarse aruande kuulamine parlamentaarse järelevalve korras

JAS § 36 lõike 2 kohaselt teavitavad peaminister ja asjaomane minister komisjoni julgeolekuasutuste ja järelevalvest nende tegevuse üle, sealhulgas esitavad vähemalt kord kuue kuu jooksul ülevaate nimetatud teemal.

Kohtumisel peaminister sõnas, kuigi peaministril on seadusest tulenev kohustus kord aastas anda komisjonile ülevaate julgeolekuasutuste ja järelevalvest nende tegevuse üle teostatavast järelevalvest, puudub peaministril julgeolekuasutuste üle otsene järelevalve teostamise roll. Vastav pädevus kuulub kaitseministrile, siseministrile, õiguskantslerile, riigikontrolörile, kohtutele ning parlamentaarse järelevalve korras Riigikogu julgeolekuasutuste järelevalve erikomisjonile, kellel on vahetu roll ning sisuline võimalus tutvuda protseduuride ja praktikaga nimetatud küsimustes. Siseminister edastas komisjonile ülevaate järelevalvestatistika ja ülevaate numbrituvastuskaamerate kasutamist reguleerivate protseduuride õiguslikest muudatustest. Maikuus edastas justiits- ja digiminister Vabariigi Valitsusele ülevaate elektroonilise side seaduse muutmise sideandmete säilitamise küsimustes.

Kohtumise teises osas keskenduti julgeoleku ja riigikaitse koordinatsioonibüroo tegevusele ja peaministri rollile julgeolekuasutuste tegevuse üle järelevalve teostamisel. Koordinatsioonibüroo peamised ülesanded on peaministri nõustamine julgeoleku, riigikaitse ja kriisireguleerimise küsimustes, ametkondade ülese koostöö koordineerimine ning Vabariigi Valitsuse julgeolekukomisjoni töö korraldamine.

Kohtumisel osalesid Riigikantselei julgeoleku ja riigikaitse koordinatsioonibüroo direktor ning nõunik, kes andsid ülevaate arengutest valdkonna võtmedokumentide koostamisel ja uuendamisel ning vastasid komisjoni liikmete küsimustele.

IV. Parlamentaarsed kuulamised ja järelevalve valitsuse tegevuse üle

Kaitsepolitseiameti kuulamised

Kaitsepolitseiametiga kohtus komisjon viiel korral.

Esimesel kohtumisel andis Kaitsepolitseiameti peadirektor ülevaate julgeolekuolukorrast riigis ning vastas komisjoni liikmete küsimustele.

Kohtumisel siseministriga saadi ülevaade Siseministeeriumi valdkonna, sealhulgas Politsei- ja Piirivalveameti 2025. aasta eelarve vajadustest, samuti Kaitsepolitseiameti 2025. aasta eelarve täitmisest ning 2026. aasta eelarvest ja prioriteetidest. 2025. aasta eelarve täidetakse vastavalt plaanile. Kaitsepolitseiameti eelarve projektis on arvestatud ameti arengu ja võimekuse kasvuga ning amet on suuteline ees seisvaid ülesandeid täitma. Minister vastas komisjoni liikmete küsimustele, mis puudutasid asutuse prioriteete. Komisjon veendus, et eelarve võimaldab täita ettenähtud tööülesandeid ja lahendamist vajavad probleemid saavad lahendatud.

Komisjoni töös osales Siseministeeriumi asekancler.

Teisel kohtumisel andis Kaitsepolitseiameti peadirektor ülevaate 2025. aasta eelarve täitmisest ning 2026. aasta eelarve prioriteetidest. Peadirektor vastas komisjoni liikmete küsimustele.

Kolmandal kohtumisel andis Kaitsepolitseiameti peadirektor ülevaate julgeolekuolukorrast ning Kaitsepolitseiameti tegevusest julgeolekuohtude ennetamisel ja nendega võitlemisel. Peadirektor keskendus ülevaates Vene mõjutustegevusele Eesti venekeelsete noorte suunal, mis on liikunud sotsiaalmeediasse, Venemaa luure tegevusele, eestikeelsele haridusele üleminekule, regiooni Venemaa elektrivõrgust lahti ühendamisele, eelseisvatele valimistele, ning Vene õigeusu kiriku tegevusele Eestis.

Teisel kohtumisel siseministriga selgitas minister lühidalt jälitustegevuse järelevalve korraldust oma vastutusalas.

Teiseks teemaks oli numbrituvastuskaamerate kasutamise seaduslikkus. Nimetatud teemast andis ülevaate Politsei- ja Piirivalveameti peadirektori asetäitja arenduse alal. Riigikogu julgeolekuasutuste järelevalve erikomisjonile edastatakse kontrolli tulemused.

Neljandal kohtumisel tegi komisjon väljasõiduistungi Kaitsepolitseiametisse. Komisjoni liikmetele esitati ülevaade julgeolekuolukorrast ja tutvustati lõpetatud jälitustoimikuid. Peadirektor vastas komisjoni liikmete küsimustele.

Viiendal kohtumisel Kaitsepolitseiameti peadirektori asetäitjaga oli teemaks sideandmete kogumine. Kohtumine oli mõeldud parema lahenduse leidmiseks valdkonnas ning oli esimene, kus iga osaleja andis lühiülevaate oma asutusest lähtuvalt.

Välisluureameti ja Kaitseväe luurekeskuse kuulamised

Välisluureameti ja Kaitseväe luurekeskusega kohtus komisjon kokku kuuel korral.

Esimesel kohtumisel Kaitseväe luurekeskusega sai komisjon ülevaate julgeolekuolukorrast. Luurekeskuse ülem vastas komisjoni liikmete küsimustele.

Teisel kohtumisel andis Välisluureameti peadirektor ülevaate Välisluureameti 2025. aasta eelarve täitmisest, samuti 2026. aasta eelarve vajadustest ja prioriteetidest. Peadirektor vastas komisjoni liikmete küsimustele.

Kohtumisel kaitseministriga arutati Kaitseministeeriumi valitsemisala julgeoleku- ja jälitusasutuste tegevust, järelevalvet nende ametkondade üle ning edasist koostööd

julgeolekuasutuste vahel. Koosolekul osalesid kaitseminister ja Kaitseministeeriumi poliitika planeerimise osakonna juhataja asetäitja. Mõlemad vastasid komisjoni liikmete küsimustele.

Kolmandal kohtumisel tegi komisjon väljasõiduistungi Välisluureametisse. Välisluureameti peadirektor andis ülevaate Eesti-vastasest hübriidtegevusest ja üldise rahulolematuse akumulierumisest ning sõjaolukorrast Ukrainas. Peadirektor vastas komisjoni liikmete küsimustele.

Neljandal kohtumisel andsid Välisluureameti esindajad ülevaate Venemaa agressioonist Ukraina vastu, Hiina suhetest Venemaaga ja vastandamisest Läänega, Hiina tehnoloogia levikust ja püüdest Läänes sellest sõltuvust tekitada. Välisluureameti peadirektor vastas komisjoni liikmete küsimustele.

Viiendal kohtumisel andis Kaitseväe luurekeskuse ülem ülevaate julgeolekuolukorrast Eestis ja välismaal. Seejärel tutvustas ta 2025. aasta eelarve täitmist, 2026. aasta eelarvelisi prioriteete ja vajadusi ning asutuse järelevalvet puudutavaid aspekte. Luurekeskuse ülem vastas komisjoni liikmete küsimustele.

Kuuendal kohtumisel andis Kaitseväe luurekeskuse ülem ülevaate julgeolekuolukorra arengutest Venemaa Föderatsiooni ja Ukraina vahel.

Luurekeskuse ülem vastas komisjoni liikmete küsimustele.

Kohtumine Õiguskantsleri õiguskorra kaitse osakonna töötajatega

Õiguskorra kaitse osakonna ametnikud kirjeldasid osakonna tööd, jälitustegevuse ja teabehanke järelevalvet ning tulemusi. Kontrolli käigus vaadeldakse lubade põhistamist, toimingute vastavust lubadele ning kolmandate isikute teavitamist. Edastatud informatsioon võeti teadmiseks.

Arutelu lõpetuseks lepidi kokku Õiguskantseri ja komisjoni esindajate osalemine 7.-8. septembril 2026 Helsingis toimuval Põhja-Balti luurevaldkonna parlamentaarse ja seadusliku järelevalve koostöö teemalisel konverentsil.

Riigi peaprokuröri kuulamine

Esimesel kohtumisel riigi peaprokuröri ja jätkati järelevalve teemadega. Kuna riigi peaprokurör oli asunud oma kohuseid täitma alles hiljuti, andis ta lühikese ülevaate tööst prokuratuuris. Riigi peaprokurör vastas komisjoni liikmete küsimustele.

Teisel kohtumisel arutleti parlamentaarse järelevalve küsimusi, mis olid eelmisel kohtumisel uuesti üles tulnud ja jäänud vastuseta. Peaprokurör vastas komisjoni liikmete küsimustele. Kohtumisel osales Keskkriminaalpolitsei organiseeritud kuritegevuse osakonna juht.

Kolmandal kohtumisel komisjonis arutati sideandmete kasutamise ja säilitamise küsimuste üle. Justiits- ja Digiministeeriumil on valminud elektroonilise side seaduse uus sideandmete kasutamise ja säilitamise kord. Kohtumisel osales peaprokurör, kes esitles oma vaadet sideandmetest.

Maksu- ja Tolliameti kuulamine

Maksu- ja Tolliameti uurimisosakonna juhataja ja sisekontrolli osakonna juhataja andsid ülevaate numbrituvastussüsteemi ja täitmisregistri kasutamisest ning sisekontrolli meetmetest. Numbrituvastussüsteemi eesmärgiks on jälgida sõidukite ja kaupade liikumist salakaubanduse ja maksupettuste tõkestamiseks. Süsteem ei tuvasta isikuid ega kogu ning töötle isikuandmeid. Täitmisregister on ametile oluliseks kontrolli-, riskihindamise ja täitemeetmete tööriistaks. Peale täitmisregistri kasutamise piiramist alates 14. juuli 2025 on kriminaalmenetluse raames pankadele tehtavate päringute 3-5 päevane ooteaeg pikenenud ühele kuule.

Esindajad selgitasid, et mõlemad süsteemid on olulised ja aitavad ametil oma tööd kiiremini, säästlikumalt ja tõhusamalt teha ning vastasid komisjoni liikmete küsimustele.

Komisjoni väljasõiduistung toimus Maksu- ja Tolliametisse, et näha, kuidas töötab numbrituvastussüsteem ning kuidas toimib Maksu- ja Tolliameti järelevalve, ettekirjutused, sisekontrolli töö. Uurimise juht vastas komisjoni liikmete küsimustele. Väljasõiduistung oli hästi ette valmistatud ja täitis oma ülesande.

Justiits- ja Digiministeeriumi asekanstleri kuulamine

Justiits- ja Digiministeeriumi vanglate asekanstler ja sisekontrolli juht andsid ülevaate vanglateenistuse prioriteetidest, eelarvest, läbiviidud jälitustoimingutest ning üldisest julgeolekuolukorrast vanglates 2025. aastal. Suurim probleem on narkootiliste ainete käitlus. Karistuspoliitika reformimise tulemina on kinnipeetavate arv Eestis aastatega kahanenud. Kuritegelike grupeerungute osalised on kohtu poolt mõistetud vanglatesse.

Justiits- ja Digiministeeriumis kaalutakse vabade vanglakohtade rentimist teistele riikidele. Võimalik kahepoolne leping kirjutatakse alla Rootsi riigiga 600 vangi vahetuseks. Asekanstler ja sisekontrolli juht vastasid komisjoni liikmete küsimustele.

Kohtumine Politsei- ja Piirivalveametiga

Komisjon kohtus Politsei- ja Piirivalveameti lennusalga väljasõiduistungil Tallinna lennujaama.

Lennusalga juht tutvustas lennusalga tegevust, kasutuses olevaid lennuvahendeid, selgitas murekohti ning esitas ettepanekuid olukorra parandamiseks. Lennusalga põhiülesandeks on otsingu ja päästetööd. Lennukid on tegevad ka Euroopa Liidu piiri- ja rannikuvalve agentuuri FRONTEX missioonidel.

Ettepanekud olukorra parandamiseks on edastatud Lennusalgale ja Siseministeeriumile.

Küsimustele vastasid nii Lennusalga juht kui piirivalveosakonna juht.

Julgeolekuasutuste järelevalve erikomisjoni ja riigikaitsekomisjoni ühisistung

Komisjonide ühine väljasõiduistung toimus 20. novembril 2025 Riigikantseleisse, kus Riigikantselei julgeoleku ja riigikaitse koordinatsioonibüroo ning Siseministeeriumi valitsemisala asutuse esindajad tutvustasid strateegilist ohuhinnangut ning vastasid komisjonide liikmete küsimustele. Lepiti kokku, et arutelu käigus tõstatatud teemad, mis vajavad detailsemat ülevaadet, käsitletakse edaspidi riigikaitsekomisjoni istungil.

Kohtumine õiguskaitse- ja julgeolekuasutuste, sideettevõtete ning advokatuuri esindajatega

Sideandmete kasutamise ja säilitamise teemaline istung toimus ministeeriumite, õiguskaitse- ja julgeolekuasutuste, sideettevõtete ning advokatuuri esindajatega.

Istungi eesmärgiks oli kõigi asjassepuutuvate osapooltega arutada sideandmete kasutamist ja säilitamist, fikseerida olukord ning saada ülevaade senisest praktikast ja võimalikest probleemkohtadest.

V. Kodanike avaldused

Aruandeperioodil laekusid komisjonile kolme kodaniku avaldused. Komisjon vastas kõikidele kodanikele selgitavalt, nõustades avaldajaid nende probleemidele vastuse leidmisel. Suures osas puudutasid kirjad jõustunud kohtulahendeid, millega avalduste esitajad ei olnud nõustunud, või lihtsalt meediaväljaannetes kajastatud juhtumeid ja inimesi, kelle nime on hea või halva sõnaga mainitud. Kirjutas ka kordvalt pöördunud kodanik, kes seekord otsis probleemi lahendust Riigikogu juhatusele. Komisjon selgitas vastustes, et ei sekku kohtute õigusmõistmisse ega anna hinnangut ega kommentaare asjades, milles on läbi viidud süüteomenetlus või on jõustunud kohtuotsus.

VI. Välissuhtlus

Komisjoni kohtumine toimus 19. mail 2025 Soome parlamendi luure järelevalve komitee esimehega. Kohtumisel osalesid sama komitee nõunik, ombudsman, Soome suursaadik ja saatkonna esimene sekretär. Komisjoni esimees Maris Lauri tutvustas komisjoni tööd ja vastas külaliste paljudele küsimustele, mis puudutasid julgeolekuvaldkonda. Soome-poolne külaskäik oli tingitud asjaolust, et 7.–8. septembril 2026. aastal toimub Helsingis Põhja- ja Baltimaade ülene konverents julgeolekuvaldkonda puudutavates küsimustes. Kutse konverentsile on saabunud. Eestist on kutsutud Õiguskantsler ja julgeolekuasutuste järelevalve erikomisjoni esimees.

VII. Muud küsimused

Komisjon väljastas aruandeperioodil Euroopa Liidu ja NATO vastava tasemega riigisaladuse loa viiele ministrile ja seitsmele Riigikogu liikmele.

Komisjoni koosseis

Komisjoni kuulub kaheksa liiget.

Komisjoni esimees:	Maris Lauri (RE)
Komisjoni aseesimees:	Aivar Kokk (Isamaa)
Liikmed:	Raimond Kaljulaid (SDE)
	Ando Kiviberg (Eesti 200)
	Rene Kokk (EKRE)
	Lauri Laats (KE)
	Juku-Kalle Raid (Eesti 200)
	Mart Võrklaev (RE)

(allkirjastatud digitaalselt)

Maris Lauri
komisjoni esimees